

UVODNA RIJEČ

**UVODNA RIJEČ: PRIJENOS INFORMACIJA –
OD TISKANOG DO ELEKTRONIČKOG ČASOPISA :
UZ 50. GODIŠTE *VJESNIKA BIBLIOTEKARA HRVATSKE***

Trenutak objavljivanja 50. godišta časopisa koji je u svojoj sredini od početka postao i održao se kao glavno sredstvo prijenosa informacija relevantnih za knjižničnu znanost i knjižničarstvo kao struku, pravi je trenutak u kojem treba ocijeniti važnost i značaj tog časopisa. Treba se prisjetiti namjera i ciljeva prvog uredništva s kojima je stvoren i osmišljen *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* prije 57 godina i vidjeti jesu li te namjere ostvarene i vrijede li zacrtani ciljevi i danas.

U uvodnoj riječi uredništva *Vjesnika* naći ćemo odlomke u kojima se ocrtava cilj pokretanja novog časopisa, njegova tematska usmjerenost i uređivačka koncepcija. Evo što pišu urednici prvog broja (Matko Rojnić, Josip Badalić, Jelka Mišić, Vilma Radovanović i Eva Verona): “Bibliotekari su svjesni toga da im nagao razvitak i porast biblioteka nameće veće dužnosti nego nekada i primorava da u svoj posao unose više stručnosti i sustavnosti. Razumljivo je dakle, da su bibliotekari upravili svoja nastojanja među ostalim i na to da se stručno izgrade što potpunije. Na bibliotekarima je da proučavaju složeni sklop pitanja bibliotekarske teorije i prakse imajući u vidu naše biblioteke i njihove zadatke. Radeći tako oni će pomoći napretku naših biblioteka i bibliotekarske struke. U tom cilju Društvo bibliotekara Hrvatske pokreće svoj časopis.

Naša je želja, da *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* bude prije svega ogledalo naših biblioteka i našeg bibliotekarstva i da se u njemu u jednakoj mjeri posveti pažnja naučnim, stručnim i narodnim knjižnicama.

Sigurno je da će biti najpreča zadaća da se u časopisu raspravljaju osnovna pitanja naših biblioteka i bibliotekarske struke, ali će naš časopis i inače posvećivati punu pažnju životu i radu naših biblioteka, iznositi njihove nevolje i uspjehe, pratiti rad naših bibliotekarskih društava i Saveza. Samo tako će biti moguće da nam se stanje našega bibliotekarstva ukaže u cjelini. To dakako neće biti zapreka da se u časopisu prikazuje i prošlost naših biblioteka. Ma koliko se naše bibliotekarstvo razvijalo i napredovalo, ono će sačuvati i treba da sačuva pozitivna obilježja stečena u prošlosti. Zači u prošlost naših biblioteka znači upoznati dio naše kulturne povijesti.

Nadalje naš časopis treba da donosi i priloge iz povijesti naše knjige, jer je knjiga predmet, s kojim bibliotekar radi i jer je poznavanje knjige u najužoj vezi s drugim pitanjima bibliotekarske teorije i prakse.

Časopis će, makar u manjoj mjeri, pratiti razvitak biblioteka i bibliotekarske struke u drugim zemljama, a isto tako i rad Međunarodne organizacije bibliotekara, kojoj je i naš Savez član. U tom pravcu bit će od koristi ne samo članci, nego i prikazi knjiga, kraći pregledi, a i same bilješke o novim pojavama na području bibliotekarstva stranih zemalja.

Nužno je da se pitanja našega bibliotekarstva objašnjavaju u svijetlu bibliotekarske teorije i u vidu napretka bibliotekarske struke u svijetu. To znači da će u pisanje trebati unositi širinu i kritičnost.”¹

Iako je od trenutka pisanja ovog teksta proteklo više od pola stoljeća (a baš su u tih pola stoljeća knjižničarstvo i informacijske znanosti općenito doživjeli velik zamah!), možemo tvrditi da je i tematska usmjerenost i uređivačka koncepcija tadašnjeg uredništva *Vjesnika* još uvijek aktualna. I danas smo svjedoci naglog razvitka knjižnica i knjižničnih informacijskih sustava, a sklop pitanja koja se postavljaju pred knjižničare složeniji je no ikad prije. Važnost prenošenja teorijskih znanja, ali i praktičnih iskustava među knjižničarima i danas je neupitna. Odlike pisanja koje uredništvo prvog broja *VBH* stavlja u prvi plan: *širina, kritičnost, oslanjanje na točne i provjerene podatke, stvaranje pouzdane građa za poznavanje biblioteka i bibliotekarstva* i danas su kvalitete kojima treba težiti knjižničarski časopis.

Sa željom da se o današnjoj ulozi i značaju *Vjesnika* dobije što potpunija slika, uredništvo je odlučilo oblikovati tematski broj „*Prijenos informacija – od tiskanog do elektroničkog časopisa : uz 50. godište Vjesnika bibliotekara Hrvatske*“ i uputilo je javni poziv autorima. Bio je to poticaj da se provedu istraživanja koja će reći nešto o povijesti *Vjesnika*, u kojima će se provesti sadržajne i bibliometrijske analize, te procijeniti doprinos *Vjesnika* edukaciji knjižničara i stvaranju stručnog nazivlja, i na kraju, procijeniti uspješnost *Vjesnika* u usporedbi sa stranim knjižničarskim glasilima.

Pristigli (i pozitivno ocijenjeni) radovi pružili su odgovore na mnoga postavljena pitanja, ukazali na neke probleme i pružili poticaje za moguća poboljšanja. Ipak, mnoga su pitanja ostala otvorena, pa se nadamo da ćemo odgovore na njih nalaziti i u budućim brojevima *Vjesnika*.

U radu „*Metodološki i sadržajni aspekti znanstveno-istraživačkih radova objavljenih u Vjesniku bibliotekara Hrvatske od 1998. do 2006. godine*“ autorice Ana Barbarić, Ivana Hebrang Grgić i Aleksandra Horvat donose rezultate istraživanja, provedenog na znanstvenim radovima objavljenim u navedenom razdoblju, kojem je cilj bio otkriti o kojim se temama u *Vjesniku* pisalo i kojim su se metodama služili autori. Rezultati nam otkrivaju da suvremeni hrvatski autori u velikoj mjeri biraju “tradicionalne” istraživačke pristupe (pregled, analizu slučaja i povijesnu metodu) i pišu o temama koje predstavljaju jezgru knjižnične znanosti: katalogizaciji, klasifikaciji, indeksiranju, bibliografijama i bazama podataka (okupljenim pod zajedničkom tematskom cjelinom: pretraživanje informacija). Autorice upozoravaju i na dvije slabosti uočene u radovima domaćih autora: upućenost većine autora na sekundarne (preuzete) podatke u odnosu na primarne (prikupljene u vlastitom istraživanju); te na neprecizno i neujednačeno navođenje i objašnjenje korištenih istraživačkih pristupa i metoda u samim člancima.

¹ Uredništvo. Uvodna riječ. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 1, 1-3(1950), str.1-4.

U opsežnom istraživanju Mire Bačić i Zagorke Majstorović obuhvaćeno je svih proteklih 49 godišta *Vjesnika*. Autorice su željele saznati tko su bili autori koji su objavljivali u *VBH* (i koliko ih je bilo), kojim su se temama bavili, i koliko su (i kojih vrsta) radova objavili. Zanimljivo je promatrati kako su se ti pokazatelji mijenjali kroz vrijeme: raste broj autora i broj objavljenih radova (i sve je više višeautorskih radova), a značajno se mijenja i omjer muških i ženskih autora. U izboru tema teže je zamijetiti uočljive trendove: većina je tema aktualna u svih pet desetljeća, no zamjetan je porast broja radova o korisnicima i korisničkim službama, edukaciji knjižničara te primjeni informacijske tehnologije u knjižnicama.

Važnost objavljivanja stručne i znanstvene literature na nacionalnom jeziku često se spominje, pa u tom svjetlu treba razmotriti i ulogu *Vjesnika* u razvoju domaće terminologije iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti. O ulozi *VBH* u razvoju nazivlja za elektroničku građu piše Sofija Klarin u radu "*Definicije i nazivlje elektroničke građe - s pregledom nazivlja u Vjesniku bibliotekara Hrvatske*".

Članak Radovana Vrane, "*Usporedna analiza mrežnih izdanja Vjesnika bibliotekara Hrvatske i službenih glasila europskih knjižničarskih društava*" donosi usporedbu knjižničarskih glasila na osnovu unaprijed postavljenog skupa kriterija te omogućuje i procjenu mrežnih stranica *VBH* - u odnosu na druga glasila kao i na postavljene kriterije.

Jesu li rezultati provedenih istraživanja koje objavljujemo u ovom broju dovoljni za stvaranje zaokružene slike o *Vjesniku bibliotekara Hrvatske*? Daju li nam dovoljno informacija za izvođenje zaključka o vrijednosti, utjecaju i kvaliteti časopisa? Što je uopće kvaliteta časopisa i kako je možemo procijeniti ili čak izmjeriti?

U današnje vrijeme znanstveni se doprinosi pojedinih autora, ustanova i publikacija mjere ponajprije bibliometrijskim metodama i vrlo često iskazuju brojkama. Važni su nam brojevi članaka i primljenih citata, faktori utjecaja časopisa, brojevi učitavanja elektroničkih inačica, indeksiranost naslova u relevantnim bibliografskim bazama podataka. Sve su to vrlo važni pokazatelji, no treba imati na umu da su uglavnom skrojeni po mjeri međunarodnih znanstvenih publikacija, te da je njima lakše mjeriti utjecaj publikacija iz prirodoslovnih, tehničkih i medicinskih područja, nego iz društvenih i humanističkih znanosti. Iako i *Vjesnik* pokazuje mnoga obilježja internacionalnog časopisa, kako su pokazale Tinka Katić i Zdenka Penava², on je prvenstveno nacionalno orijentirani časopis, čija je publika ograničena (ne)poznavanjem hrvatskog jezika. No razgovor o kvaliteti časopisa ne mora ostati samo u okviru kvantitativnih pokazatelja, a to nam pokazuju i rezultati studije koja je prezentirana 2003. godine na 69. Skupštini IFLA-e u Berlinu, a izrađena je za potrebe sekcije za časopise iz knjižničarstva i informacijskih znanosti.

² Katić, Tinka; Zdenka Penava. Uključivanje nacionalno orijentiranih časopisa u časopisnu elitu međunarodnog značenja ili Što znanstvena periferija može ponuditi metropoli? // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 48, 2(2005), 69-78.

sti³. Moguće je ukazati i na kvalitativne pokazatelje koji svjedoče o izvrsnosti (ili neizvrsnosti) nekog časopisa, a pritom je važno u obzir uzeti perspektive svih ključnih uloga: urednika, recenzenata, izdavača i čitatelja. Autori studije svrstavaju te pokazatelje u tri osnovne skupine: one koji ukazuju na kvalitetu objavljenih članaka, ugled časopisa i na način na koji se časopis predstavlja čitateljskoj publici.

Tekstovi moraju predstavljati doprinos znanosti (odnosno struci) - trebaju biti originalni, teorijski utemeljeni, a istraživanja na kojima se temelje trebaju biti dobro osmišljena i provedena odgovarajućom metodom. Slabosti koje su uočene u međunarodnoj literaturi iz knjižničarstva (kojih i mi trebamo biti svjesni, te ih nastojati što više izbjeći) su nepoznavanje teorijskih znanja te nedovoljno praćenje suvremene literature, kao i nedovoljna osposobljenost autora da prepoznaju i ispravno koriste odgovarajuće metode u istraživanju.

Ugledu časopisa ponajviše doprinosi ugled svih aktera u stvaranju časopisa: ugled članova uredničkog odbora (čija je glavna odgovornost kontrola kvalitete, odnosno osiguranje pouzdanosti recenzentskog postupka), ugled recenzenata, ugled autora koji su odlučili svoj rad objaviti u časopisu, ugled udruge ili ustanove koja izdaje časopis.

Posljednju grupu pokazatelja čini uspješnost časopisa u pronalaženju puta do što većeg broja čitatelja. Obaveza svakog suvremenog časopisa je postojanje elektroničkog izdanja te dostupnost putem svih relevantnih specijaliziranih i općih tražilica. Dodatno pitanje o kojem trebaju voditi računa izdavači i urednici van engleskog govornog područja jest odabir jezika na kojem će objavljivati časopis, jer će ta odluka imati posljedice u sastavu i opsegu čitateljske skupine.

Ovi pokazatelji kvalitete ne omogućuju nam da kvantificirano i potpuno objektivno iskažemo vrijednost časopisa, ali mogu biti putokaz urednicima i omogućiti usporedbu s drugim časopisima iz knjižničarstva.

Uspoređivanje s drugima, suradnja, ali i natjecanje s drugima, danas su među uredništvima časopisa sve prisutniji; na svjetskoj i na domaćoj sceni. Razvoj portala Hrčak⁴ koji nudi pristup domaćim elektroničkim časopisima u otvorenom pristupu, omogućuje nam uspoređivanje s velikim brojem časopisa iz različitih područja znanosti, koji često nastaju i izdaju se u vrlo sličnim okolnostima (poput *Vjesnika*, većinu tih časopisa izdaju neprofitni nakladnici - strukovna udruženja ili znanstvene ustanove, mnogi časopisi su nacionalno orijentirani, te objavljuju tekste isključivo ili pretežno na hrvatskom jeziku). Zajednički skup problema s kojima se susreću uredništva časopisa u malim znanstvenim zajednicama bio je

³ Gorman, G.E.; Philip J Calvert. LIS journal quality: results of a study for the IFLA Library and Information Science Section presented at the World Library and Information Congress: 69th IFLA General Conference and Council, 1-9 August 2003, Berlin, Njemačka // Proceedings International Federation of Library Associations and Institutions General Conference, Berlin, Njemačka. Šcitirano: 2008-06-15. Dostupno na: http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/208e-Gorman_Calvert.pdf

⁴ Hrčak - Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske Šcitirano: 2008-06-20. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/>

povod organiziranju okruglih stolova i radionica na temu uređivanja časopisa (pogotovo elektroničkih)⁵, kao i *mailing* liste za urednike⁶. Razmjena iskustava i informacija koja je tako omogućena bit će od koristi svim sudionicima.

Skup kriterija kvalitete i zahtjeva koji se postavljaju pred uredništvo današnjeg *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* nije malen, a imperativi dolaze iz različitih izvora: iz bibliometrijskih analiza, iz usporedbi s drugim knjižničarskim glasilima, ili s drugim nacionalno orijentiranim časopisima, ili s elektroničkim izdanjima drugih časopisa. Sve te zahtjeve treba ostvarivati, ali prije svega treba ostvarivati prvotnu namjeru i zadaću s kojom je *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* pokrenut: razmjenu znanja i iskustava u knjižničarstvu koja će omogućiti napredak naših knjižnica i knjižničarske struke.

Iva Melinščak Zlodi

⁵ Okrugli stol urednika društvenih časopisa u Zadru, 28. rujna 2007, u organizaciji Odjela za informatologiju i komunikologiju Sveučilišta u Zadru i Povjerenstva za izdavačku djelatnost MZOŠ-a; okrugli stol "Hrvatski znanstveni elektronički časopisi", 24. ožujka 2007, u organizaciji Sveučilišta u Zadru, *Croatian Medical Journal*-a i Hrvatskog informacijskog i dokumentacijskog društva.

⁶ <https://www.znanstvenici.hr/mailman/listinfo/hrcak-l>